

Üçüncü Yaş Turizmine Yönelik Algı Ölçeği Geliştirme Çalışması

Doç. Dr. Şükran KARACA
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
sukrankaraca@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-0268-1810>

Öğr. Gör. Esra ÖZKAN ÖNEM
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
eozkanonem@cumhuriyet.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0001-5951-3466>

Öğr. Gör. Muhammed YILDIZ
(Sorumlu Yazar)
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
muhammedyildiz@cumhuriyet.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-0407-8783>

DOI: <https://doi.org/10.37847/tdtdad.1182508>

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Makale Gönderim Tarihi: 30.09.2022

Makale Kabul Tarihi: 08.12.2022

Özet

Amaç: Çalışmanın temel amacı, üçüncü yaş turizmine yönelik bir algı ölçeği geliştirmektir.

Yöntem: Geliştirilmesi planlanan ölçek için ilk olarak literatür taraması yapılmış ve daha sonra uzman görüşüne başvurulmuş 30 maddelik bir ölçek formu oluşturulmuştur. Türkiye’de yaşayan 65 yaş ve üzeri 314 kişiden çevrimiçi anket tekniği ile veriler elde edilmiştir. Katılımcılardan elde edilen veriler SPSS ve AMOS programları aracılığıyla analize tabi tutulmuştur.

Bulgular: Açımlayıcı faktör analizi sonucunda faktör yükleri 0,45’in altında kalan ve çift yüklemeye yapılan ifadeler çıkarılmış ve 21 ifadeden oluşan dört boyutlu bir yapı elde edilmiştir. Boyutlar; tercih, teşvik, tesis imkanları ve nitelik olarak adlandırılmıştır. Ölçeğin KMO değeri 0,870 olarak bulunmuş ve ortaya çıkan boyutların toplam varyansın %56,387’sini açıkladığı görülmüştür. Ardından gizil değişkenler arasında ilişkilerin var olup olmadığını test etmek için doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Bu kapsamda uyum indeksi değerlerine bakılmış ve değerlerin mükemmel ve kabul edilebilir aralıkta oldukları tespit edilmiştir ($\chi^2/df=1,994$; GFI=0,907; CFI=0,920; TLI=0,906; RMSEA=0,056). Aynı zamanda geliştirilen ölçeğin geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu sonucuna da ulaşılmıştır.

Tartışma: Geliştirilen üçüncü yaş turizmine yönelik algı ölçeğinin geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu sonucuna varılmıştır. Daha önce üçüncü yaş turizmine yönelik bir algı ölçeğinin geliştirilmemiş olmasından dolayı yapılan bu çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Üçüncü Yaş, Üçüncü Yaş Turizmi, 65 Yaş ve Üzeri, Ölçek Geliştirme, Açımlayıcı Faktör Analizi, Doğrulayıcı Faktör Analizi

Development of Perception Scale for Third Age Tourism

Abstract

Purpose: The main purpose of the study is to develop a perception scale for third age tourism.

Methodology: For the scale that is planned to be developed, first a literature review was made and then a 30-item scale form was created by consulting the expert opinion. Data were collected from 314 people that aged 65 and over and living in Turkey by online survey technique. The data obtained from the participants were analyzed through SPSS and AMOS programs.

Results: As a result of the exploratory factor analysis, the expressions with factor loadings below 0.45 and with double loading were removed and a four-dimensional structure consisting of 21 expressions was obtained. Dimensions were named preferences, incentives, facilities and qualifications. The KMO value of the scale was found to be 0.870 and it was seen that the

dimensions explained 56,387% of the total variance. Then, confirmatory factor analysis was performed to test whether there were relationships between latent variables. In this context, fit index values were examined and determined that the values were in the perfect and acceptable range ($\chi^2/df=1.994$; GFI=0.907; CFI=0.920; TLI=0.906; RMSEA=0.056). Finally, it was concluded that the developed scale is a valid and reliable scale.

Discussion: It has been concluded that the developed perception scale for third age tourism is a valid and reliable scale. Since a perception scale for third age tourism has not been developed before, it is thought that this study will contribute to the literature.

Keywords: Third Age, Third Age Tourism, Age 65 and Over, Scale Development, Exploratory Factor Analysis, Confirmatory Factor Analysis

Giriş

Dünya nüfusu hızla yaşlanmaktadır. Birleşmiş Milletler (BM)'in hazırladığı "Dünya Nüfus Beklentisi" raporunda, 65 yaş ve üzeri nüfusun genel dünya nüfusuna oranının 2018'de %13,55 iken 2030'da %21,7'ye 2050 yılında ise %31,6'ya ulaşacağı tahmin edilmektedir. Eskiye oranla daha sağlıklı, aktif ve ekonomik olarak daha özgür bir kesimi oluşturan ileri yaş grubunun genel nüfusa oranındaki bu artış, üçüncü yaş turizmi ülkeler için önemli bir turizm potansiyeli anlamına gelmektedir (Sert, 2019; Arıcı, 2019).

Turizm faaliyetlerinin tüm yıla yayılabilmesi özellikle ekonomilerini turizm ile destekleyen ülkeler için önem arz etmektedir. 65 yaş ve üzerindeki kesimin genel nüfus içindeki oranının artmasının yanı sıra bu grubun turizm faaliyetlerine turizm sezonları dışında kalan zaman dilimlerinde de katılabilecek olması üçüncü yaş turizmini daha cazip hale getirmektedir. Genel olarak emeklilik dönemine rastlayan 65 yaş ve üzeri yıllar, çalışma zorunluluğu bulunmaması, daha fazla boş zamana ve sabit bir gelire sahip olunması (sosyal güvenlik sistemine bağlı olarak kişilerin sürekli geliri (maaş) ve bir miktar birikimi) gibi nedenlerle turistik faaliyetler için elverişli bir dönem olarak kabul edilmektedir. Bu yaş grubundaki insanların bakmakla yükümlü oldukları küçük çocukların veya ebeveynlerin bulunmaması da istedikleri dönemde seyahat edebilmelerine ve daha uzun süreli konaklamalar yapmalarına imkân tanımaktadır. (Albayrak, 2014; Arıcı, 2019).

Artan yaşlı nüfusu ile ileri yaştaki bireylerin boş zamanlarının fazla olması ve yoğun sezonlar dışında seyahat etmeyi tercih etmeleri üçüncü yaş turizminin hızla büyümesine yol açmaktadır (Jang vd., 2009; Gu vd., 2016). Ayrıca insanlar aktif olarak çalıştıkları dönemlerde birtakım aktiviteleri ertelemektedir. Bireyler, emeklilik dönemine girdiklerinde yeniden kazandıkları özgürlük sayesinde yapmaya fırsat bulamayıp erteledikleri aktiviteleri yapmak istemektedir (McGuire vd., 2004; Cengiz ve Kantarcı, 2013). Tüm bu tespitler ışığında yakın bir gelecekte gerek Türkiye'de gerekse dünyada üçüncü yaş turizmine olan ilginin artacağı öngörülmektedir (Arıcı, 2019).

Literatür incelendiğinde üçüncü yaş turizmi potansiyeline yönelik bir ölçek bulunamamıştır. Dolayısıyla yapılan bu çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda üçüncü yaş turizminin öneminden de yola çıkarak bu çalışmada üçüncü yaş turizmi potansiyeline yönelik bir algı ölçeği geliştirmek amaçlanmıştır.

Üçüncü Yaş Turizmi

Dünya çapında yaşanan yaşlanma sorunu Birleşmiş Milletler (BM) ile uluslararası birçok kuruluşun gündeminde yer bularak konuyla ilgili politikalar belirlemek amacıyla BM tarafından 1982 yılında Viyana’da ve 2002 yılında Madrid’de “Dünya Yaşlanma Toplantıları” düzenlenmiş olup yaşlılara yönelik gelir, konut, sosyal ilişkiler, toplumsal katılım, güvenlik, kuşaklararası dayanışma ve yaşlı bakımı gibi konular gündeme getirilmiştir (Caner vd., 2013). Üçüncü yaş turizmi TÜSİAD tarafından hazırlanan Turizmde Dönüşüm Senaryoları Raporunda Türkiye için de bir fırsat olarak değerlendirilmektedir. Bu raporda dikkat çekildiği üzere Türkiye hali hazırda üçüncü yaş turizmi talebi yaratan Batı Avrupa ve Kuzey Avrupa ile Kuzey Amerika’daki ülkelerde yaşayan daha yüksek gelirli üçüncü yaş turistlerinin ilgisini çekebilecek yatırımları yapması durumunda turizm sektörünün olumlu yönde dönüşümü için fırsat oluşturabilecektir (TUSİAD, 2019).

Türkiye’de doğum itibariyle beklenen yaşam süresinin artış göstermesine paralel olarak ülke nüfusu yaşlanmaya devam etmektedir. Birleşmiş Milletler tarafından yapılan sınıflandırmaya göre bir ülkede yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı %8 ile %10 arasında ise ülke nüfusu “yaşlı” %10’un üzerindeyse ülke nüfusu “çok yaşlı” kategorisinde yer almaktadır. Türkiye’de 1935 yılında 65 yaş üstündeki yaşlı nüfus oranı %3,9 iken 2018 yılında %8,7’ye yükselmiştir. Türkiye’de yaşlı nüfusun genel nüfusa oranının 2040 yılında %16,3; 2060 yılında %22,6 ve 2080 yılında %25,6’ya ulaşacağı tahmin edilmektedir. Bu tahminlere göre ilerleyen yıllarda Türkiye “çok yaşlı” ülkeler kategorisine dâhil olacaktır (TUİK, 2018; Sertkaya Doğan ve Bostan, 2019).

Dünya nüfusunun hızla yaşlanması sonrasında yaşlı insanların talepleri doğrultusunda şekillenen bir turizm konsepti oluşmaya başlamıştır. Yaşlı turistler için tasarlanan ürün ve hizmet paketleri sayesinde birçok farklı iş kolu için önemli bir gelir kaynağı oluşturan büyük bir ekonomi (Silver Economy) ortaya çıkmıştır (Zsarnoczky, 2016). Dünya nüfusunun giderek yaşlanması ve demografik yapının değişmesi sosyal dönüşümlere yol açmaktadır (Patterson ve Balderas, 2020). Dünya genelinde hızla artan yaşlı nüfus nedeniyle bu yaş grubundaki insanların turizme yönelik talep ve davranışlarını anlama ihtiyacı giderek daha fazla önem kazanmaktadır (Baynazoğlu, 2021).

Literatürde üçüncü yaş turizmini tanımlamak için “*Third age tourism, Grey tourism, Silver tourism, Senior travel, Mature tourists, Elderly tourist, Older tourists, Elderly travel*” gibi birçok farklı terim kullanılmaktadır (European Commission, 2014; Zsarnoczky, 2016; Puscasu, 2017; Rodrigues ve Brochado, 2021). Dünya Sağlık Örgütü’nün yapmış olduğu sınıflandırmada 65 yaş ve üzeri dönemler üçüncü yaş olarak tanımlanmıştır. Üçüncü yaş turizmi yaşlı insanların sağlığı koruma, iyileştirme, rehabilite etme ve geliştirme amacıyla daimî ikametgâhlarından başka bir yere yaptıkları, yaşlı bakımı ile turizmi bir araya getiren geçici veya sürekli konaklamalardır (Çetinkaya ve Zengin, 2009).

Üçüncü yaş turizmi, aktif bir şekilde çalışmayan insanların, turistik faaliyetlere katılmasını öngören ve bu alandaki uygulamaları destekleyen bir turizm çeşidi olarak tanımlanmaktadır (Albayrak, 2013; Belirdi, 2020). Diğer bir tanımlamaya göre; üçüncü

yaş turizmi emeklilik döneminde olan ve belirli bir yaş seviyesinin üzerindeki kişilerin ikamet ettikleri yerden ayrılarak farklı ülkelere ve bölgelere yönelik gerçekleştirdikleri seyahatler olarak ifade edilmektedir (Özkan, 2014; Ulu, 2021).

Dünyanın birçok yerinde destinasyonları üçüncü yaş turizmi için uygun hale getirme yönünde çalışmalar hükümetler tarafından desteklenmektedir. Bu bağlamda “Yaşlı Dostu Şehir” kavramı önem kazanmıştır. Dünya Sağlık Örgütü’nün 2006 yılında kabul ettiği “yaşlı dostu şehirler” programı, yaşlıların fiziksel, psikolojik ve sosyal her türlü ihtiyacına cevap verebilecek nitelikte şehirler oluşturulmasını amaçlamaktadır. Böylece toplumda aktif ve sağlıklı yaşlanma desteklenmektedir. Yayınlanan Yaşlı Dostu Şehirler Rehberi’nde, bu şehirlerin sahip olması gereken ölçütler dış mekânlar ve binalar, konut, ulaşım, bilgi edinme ve iletişim, vatandaşlık görevini yerine getirme ve işgücüne katılım, toplum desteği ve sağlık hizmetleri, toplumsal yaşama dâhil olma ve toplumun yaşlıya saygısı, sosyal katılım olmak üzere 8 farklı başlık altında toplanmıştır. Rehberde belirtilen düzenlemelerin yönetim birimleri tarafından yerine getirilmesi durumunda Dünya Sağlık Örgütü’ne başvuru yapılarak “Yaşlı Dostu Şehir” unvanı alınabilmektedir (Caner vd., 2013). Günümüzde 22 ülke ve 145 şehir yaşlı dostu şehir unvanını alarak küresel ağa üye olmuştur. Ayrıca Türkiye’de 2019 yılı itibariyle yaşlı dostu şehir sertifikasına sahip dört belediye bulunmaktadır. Bu belediyeler Muratpaşa Belediyesi/Antalya (2014), Kadıköy Belediyesi/İstanbul (2016), Mersin Büyükşehir Belediyesi (2018) ve Beşiktaş Belediyesi/İstanbul (2019)’dur (Yıldız, 2021).

Türkiye’yi turizmde rekabet hâlinde olduğu ülkelerden ayıran en önemli özellikler arasında iklim özellikleri, zengin tarihi ve kültürel mirası ön plana çıkmaktadır. UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü) tarafından dünya kültür miras listesine Türkiye’den dâhil edilen 18 farklı miras alanı bulunmaktadır (UNESCO, 2021). Tarihi ve kültürel mirasının yanında özellikle başta Ege ve Akdeniz bölgelerinin ılıman iklimi Türkiye’nin ziyaret edilmesinde etkili olmaktadır. Akdeniz bölgesinin en önemli turizm merkezlerinden birisi olan Antalya özellikle yaşlı ve engelli turistler tarafından başta ılıman iklimi olmak üzere coğrafi konumu, ulaşım rahatlığı ve altyapısı nedeniyle daha sık tercih edilen bölgeler arasında yer almaktadır (Türkiye Kültür Portalı, 2018). Avrupalı yaşlı turistler uzun zamandır kış döneminde Antalya bölgesini tercih ettiği bilinmektedir. Antalya başta olmak üzere Akdeniz bölgesindeki konaklama işletmeleri bu yaş grubundaki turistler konusunda oldukça deneyimli olduğundan iyi çalışan bir sistem mevcuttur (Baynazoğlu, 2021).

Türkiye’yi ziyaret eden 65 yaş ve üstü turistlerin seyahat motivasyonlarında ilk sırada gezi, eğlence ve kültürel faaliyetlerin geldiği, sağlık amaçlı seyahatlerin bu turistlerin öncelikli ve tek motivasyonu olmaktan çıktığı belirtilmektedir (Kılıçlar vd., 2017). Türkiye’nin, üçüncü yaş grubuna yönelik turizmle ilgili uygulamalar kapsamında özellikle son yıllarda hazırlanmış olan plan ve politikalar ile üçüncü yaş turizminde ön plana çıktığı belirtilmiştir (Aydemir ve Kılıç, 2017). Türkiye’yi ziyaret eden üçüncü yaş grubu turistlerin, yaş düzeylerine uygun; fazla çaba gerektirmeyen genellikle tarihi, kültürel ve doğal turizm kaynaklarına ilgi gösterdikleri ve Türkiye’nin bu yöndeki talep için güçlü bir arza sahip olduğu yer almaktadır (Arıcı, 2019).

Üçüncü yaş turistlerinin bir bölümü ziyaret ettikleri ülkelerde ücretler daha uygun olduğu için tedavi, bakım ve rehabilitasyon hizmetlerinden yararlanmaktadır. Türkiye, kendi ülkelerinde hayati önem taşıyan tedavileri karşılamakta zorluk çeken yabancı yaşlı hastalar için mükemmel bir destinasyon olarak ön plana çıkmaktadır. Örneğin ABD’de 150000 USD ve aylarca bekleme listesinde kalmayı gerektiren kalp kapağı değişimi ameliyatı, Türkiye’de birkaç hafta içinde 11000 USD ücret karşılığında yapılabilmektedir (Group Florence, 2021).

Üçüncü yaş grubunda yer alan kişiler, seyahatlerini planlama esnasında seyahat etmeyi planladıkları bölgedeki iklim şartları, sağlık kuruluşları ve sunulan sağlık hizmetleri, turistik ürün ve hizmetler, bölgeye ulaşım imkânları ve maliyet gibi unsurları göz önünde bulundurmaktadır (Özkan, 2014). Üçüncü yaş turistlerinin turistik faaliyetlerinden beklentileri genellikle dinlenme, tatil, boş zaman değerlendirme, keyifli zaman geçirme, yeni yerler keşfetme ve öğrenme olarak ifade edilebilir. Bu yaştaki turistler, başka insanlarla iletişim kurulabilmelerini sağlayan ve yaşamlarını çeşitlendiren ürünleri satın alma eğilimindedir (Albayrak, 2013).

Yaşlı turistlerin sağlık durumunun değişmesi, duygusal durum ve stres, rutin sağlık hizmetleri için bir yere bağlı olma, yakın arkadaş veya eşlerin kaybı, maddi durum, gidilecek yerin iklim özellikleri ve yiyecek içecek imkanları gibi unsurlar üçüncü yaş turistlerinin seyahatlerinde etkili olmaktadır (Huber vd., 2018). Üçüncü yaş turistlerinin en güçlü motivasyonlarının sosyalleşme ve yenilik arayışı olduğu; seyahat kısıtları içinde kişilerarası kısıtların en önemli kısıt olduğu belirtilmektedir. Ayrıca seyahat kısıtları motivasyon düzeyini etkilemektedir (Sert, 2019). Üçüncü yaş turistlerinin paket turları değerlendirmelerinde turistik çekiciliklerin, rehberlik hizmetlerinin, yiyecek içecek hizmetlerini ve konaklama hizmetlerinin etkili olduğu ifade edilmektedir (Hwang ve Lee, 2019).

Araştırmanın Yöntemi

Ölçek geliştirme çalışmaları birçok adımdan oluşan, uyulması gereken birçok standardı barındıran uzun bir süreçtir. Ölçek geliştirme aşamaları için Karakoç ve Dönmez (2014) tarafından yapılan çalışma referans olarak alınmış ve süreç bu doğrultuda tamamlanmıştır. Üçüncü yaş algısı ölçeğinin geliştirilmesinde izlenen süreç Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Üçüncü yaş algısı ölçek geliştirme aşamaları

1. Ölçeğin hangi amaçla geliştirileceğine karar verildikten sonra neyin ölçüleceğini belirlenmiş ve ölçülecek değişken tanımlanmıştır. Ölçek konusu için hangi soruların/konuların değerlendirilmesi gerektiğine dikkat edilerek kapsamlı bir literatür taraması yapılmıştır (Lieux vd., 1994; Cengiz, 2012; Çavuşgil Köse, 2015; Nikitina ve Vorontsova, 2015; Ceylan, 2018; Huber vd, 2018; Sert, 2019; Kılıçlar ve Şenol, 2019; Pestana, 2019; Patterson ve Balderas, 2020). Literatür taraması neticesinde 65 yaş ve üzeri bireylerin üçüncü yaş turizm algısını ölçmeye yönelik herhangi bir ölçek bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu tespit neticesinde bu konuda bir ölçek geliştirme çalışması yapılması kararlaştırılmıştır.

2. Ölçek için beşli likert tipi bir ölçüm şekli benimsenmiş ve buna göre katılımcıların ifadeye katılım derecesine göre kesinlikle katılmıyorum (1) ile kesinlikle katılıyorum (5) arasında seçim yapmasını sağlayacak olan beşli likert tipi şeklinde 34 ifadeli madde havuzu oluşturulmuştur. Araştırmacılar tarafından oluşturulan ifadelerde özellikle bir maddenin birden fazla anlam içermemesine, sade ve anlaşılır olmasına dikkat edilmiştir.
3. Oluşturulan madde havuzu için sağlık turizmi alanında çalışmalar yapan üç akademisyenin yorumuna başvurulmuştur. Uzmanlardan soruların gerekliliği, açıklığı ve özgünlüğü konusunda yorumları alınmıştır. Bu aşamada ifadelerin dilbilgisi ve anlam bakımından uygunluğunun sağlanması için bir dilbilimcinin uzman görüşüne de başvurulmuştur. Uzman görüşleri neticesinde dört ifadenin ölçek için gerekli olmadığı belirtildiğinden madde havuzundan çıkarılmıştır. Pilot uygulamaya 30 ifade ile başlanmıştır (Uzman yorumları ile ölçeğin kapsam ve yüzeysel geçerliği değerlendirilmiştir).
4. Uzman görüşüne göre şekillendirilen ölçek, pilot çalışma kapsamında 50 kişilik bir gruba uygulanmıştır. Hedef kitleyi temsil eden 50 kişilik gruba yapılan ön çalışma ölçeğin performansı açısından önemli bilgiler vermiştir.
5. Pilot uygulama uygulaması sonrası 30 maddeden ve demografik sorulardan oluşan anket formu Türkiye’de yaşayan 65 yaş ve üzeri 314 kişiye çevrimiçi anket tekniği ile uygulanmış ve araştırma verileri elde edilmiştir. Katılımcılardan elde edilen verilere SPSS ve AMOS programları aracılığıyla açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri ile güvenilirlik ve geçerlilik analizleri yapılmıştır.

Araştırma evrenini Türkiye’de yaşayan 65 yaş ve üzeri kişiler oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında kolayda örnekleme yöntemi kullanılarak çevrimiçi anket tekniği ile ulaşılan 65 yaş ve üzeri 314 kişi araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Veriler Nisan-Ağustos 2022 tarihleri arasında toplanmıştır.

Etik izin beyanı

Araştırmanın etik açıdan uygunluğunun değerlendirilebilmesi amacıyla Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulunun 2022.03.28 numaralı kararı ile etik kurul izni alınmıştır.

Araştırmanın Bulguları

Katılımcıların demografik bilgilerine ilişkin istatistiksel bilgiler Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Katılımcıların demografik bilgilerine yönelik istatistiksel bilgiler

Cinsiyet	f	%	Medeni Durum	f	%
Kadın	167	53,2	Evli	214	68,2
Erkek	147	46,8	Bekâr	100	31,8
Yaş			Eğitim Durumu		
65-74	263	83,8	İlkokul	95	30,3
75-84	38	12,1	Ortaokul	54	17,2
85 yaş ve üzeri	13	4,1	Lise	75	23,9
			Ön Lisans	28	8,9
Meslek/Meşguliyet	f	%	Lisans	54	17,2
Emekli	109	34,7	Lisansüstü	8	2,5

Kamu Sektörü	49	15,6	Aylık Ort. Aile Geliri	f	%
Özel Sektör	27	8,6	3000 TL ve altı	113	36
Serbest Meslek	44	14	3001-4500 TL	84	26,8
Ev Hanımı	72	22,9	4501-6000 TL	50	15,9
Diğer	13	4,1	6001- 7500 TL	27	8,6
			7501 -9000 TL	16	5,1
			9001 TL ve üstü	24	7,6
Toplam	314	100	Toplam	314	100

Tablo 2'ye göre katılımcıların %53,2'si kadınlardan ve %46,8'i erkeklerden oluşmaktadır. Katılımcıların %83,8'inin 65-74 yaş arasında, %68,2'sinin evli, %34,7'sinin emekli ve %22,9'unun ev hanımı olduğu görülmektedir. Katılımcılar eğitim ve gelir durumları açısından değerlendirildiğinde ise; %71,4 gibi büyük bir çoğunluğunun lise ve altı bir eğitim seviyesinde oldukları %78,7 gibi bir oranında 6000 TL ve altında bir gelire sahip oldukları görülmektedir.

Normallik testi

Veri setinin normal dağılım gösterip göstermediğini tespit etmek amacıyla Skewness (çarpıklık) ve Kurtosis (basıklık) değerleri incelenmiş ve sonuçlar Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Çarpıklık ve basıklık değerleri

Faktörler	N	Ort.	ss.	Çarpıklık	Basıklık	Min	Maks
1	314	3,96	0,826	-0,510	-0,237	1,00	5,00
2	314	3,31	0,844	-0,298	-0,089	1,00	5,00
3	314	3,49	0,901	-0,245	-0,475	1,00	5,00
4	314	3,29	0,819	-0,295	0,181	1,00	5,00

Tabachnick ve Fidell'e (2013) göre; çarpıklık ve basıklık değerleri normal dağılım için en önemli göstergelerdendir ve bu değerlerin -1,5 ile +1,5 arasında olması verilerin normal dağılımını göstermektedir. Buna göre üçüncü yaş turizmüne yönelik algı ölçeği geliştirme çalışmasında verilerden elde edilen çarpıklık ve basıklık değerleri normallik şartını sağlamaktadır (Tablo 3).

Geçerlilik ve güvenilirlik analizleri

Çalışmada ölçeğin geçerliliğini tespit etmek için kapsam, yüzeysel, yapı ve yakınsak geçerliliğine bakılmıştır. 30 maddelik taslak ölçek kapsam geçerliği açısından kontrol edilmiştir. Kapsam geçerliliği için taslak ölçeğin her bir maddesi uzmanlar tarafından değerlendirilmiştir. Yüzeysel geçerlilik için, ölçme aracındaki soruların net bir şekilde incelenen konu ile ilgili bilgiye yönelik olduğuna dair uzman görüşü alınmıştır. Çalışmanın yapı geçerliği için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO), Bartlett testi, AFA ve DFA yapılmıştır (Güneş Şan ve Alyat, 2021). Yakınsak geçerlilik kapsamında, değişkenlerde yer alan ifadelerin kendi aralarında ve alt faktörlerle ilişkisine tespit etmek için açıklanan ortalama varyans (AVE) ve birleşik güvenilirlik (CR) değerlerine bakılmıştır.

Ölçek geliştirme sürecinde önemli noktalardan biri de güvenilirlik katsayısıdır. Üçüncü yaş turizmüne yönelik algı ölçeğinin güvenilirliğinin tespiti için Cronbach Alfa katsayısı incelenmiştir.

Ölçeğin açıklanan ortalama varyansı (AVE) ve birleşik güvenilirliği (CR) değerleri ile Cronbach Alfa değerleri Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Ölçek boyutlarının Cronbach alfa, AVE ve CR değerleri

Faktörler	AVE	CR	Cronbach Alfa
1. Tercih	0,488	0,869	0,856
2. Teşvik	0,439	0,795	0,751
3. Tesis İmkanları	0,546	0,827	0,785
4. Nitelik	0,423	0,782	0,765

Ölçeğin yakınsak geçerliliğini sınamak amacıyla açıklanan ortalama varyans (AVE) ve birleşik güvenilirlik (CR) değerlerine bakılmıştır. Yakınsak geçerlilik için açıklanan ortalama varyansın ($AVE \geq 0,50$), birleşik güvenilirlik değerlerinin ise tüm boyutlarda AVE'den büyük bir değer olması istenmektedir. Ancak bu konuda literatürde farklı görüşler bulunmaktadır. Fornell ve Larcker 'a (1981) göre; AVE değerlerinin 0,50'den küçük ve birleşik güvenilirlik değerlerinin 0,60'tan büyük olması durumunda yakınsak geçerlilik için bileşik güvenilirlik değerlerine bakılmalıdır. Birleşik güvenilirlik (CR) değerlerinin tüm boyutlarda 0,70'ten büyük olması halinde AVE değerlerinin ($AVE \geq 0,40$) olması yeterli kabul edilmiştir (Kayapınar ve Lorcu, 2020). Üçüncü yaş turizmüne yönelik algı ölçeğinde birleşik güvenilirlik (CR) değerleri tüm boyutlarda 0,70'ten büyüktür. Tesis imkânları faktörünün açıklanan ortalama varyans değeri ($AVE \geq 0,50$), tercih, teşvik ve nitelik boyutlarının açıklanan ortalama varyans değeri ise ($AVE \geq 0,40$) bulunmuştur. Bu nedenle ölçek için yakınsak geçerliliğinin sağlanmış olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 4'te yer alan faktörlerin Cronbach Alfa değerleri incelendiğinde; tercih boyutunun 0,856; teşvik boyutunun 0,751; tesis imkânları boyutunun 0,785 ve nitelik boyutunun da 0,765 olduğu görülmektedir. Özdamar (2013) güvenilirlik katsayısı için ölçüt değerlerini şu şekilde belirtmiştir. Ölçek $0,00 < \alpha < 0,40$ aralığında güvenilir değildir, $0,41 < \alpha < 0,60$ aralığında düşük güvenilirlidir, $0,61 < \alpha < 0,80$ aralığında ortalama güvenilirlidir, $< 0,81 < \alpha < 1,00$ aralığında oldukça güvenilirlidir. Teşvik, tesis imkânları, nitelik faktörleri ortalama güvenilirliğe sahipken, tercih faktörü yüksek güvenilirliğe sahiptir. Ayrıca ölçeğin tamamının güvenilirliği 0,866 olarak bulunmuş ve bu değer geliştirilen ölçeğin güvenilirliğinin yüksek olduğunu göstermektedir.

Açımlayıcı Faktör Analizi

Üçüncü yaş turizmüne yönelik algı ölçeğinin geliştirilmesi için tasarlanan ve 30 ifadenin temel boyutlar altında toplanabilmesi amacıyla yapılan açımlayıcı faktör analizi ile değişkenlerin yapısını özetleme imkânı elde edilmiştir. Açımlayıcı faktör analizi katılımcıların geliştirilmekte olan ölçme aracındaki ifadelerle verdikleri yanıtlar arasında belli bir düzen olup olmadığını ortaya koymak için kullanılan bir yapı geçerliği analizidir (Karakoç ve Dönmez, 2014). Faktör analizi öncesinde veri setinin uygunluğunu tespit etmek, örneklem yeterliliğini ve ifadelerin faktörlenebilirliğini belirlemek amacıyla Kaiser-Meyer Olkin (KMO) testi ve Bartlett Küresellik Testi yapılmıştır (Richard ve Dean, 2007). Bu test sonucunda KMO değerinin minimum 0,60 olması ve Bartlett Küresellik Testinde "p" değerinin anlamlı çıkması durumunda veri

setinin faktör analizine uygun olduğu anlaşılmaktadır (Tabachnick ve Fidell, 2007). Üçüncü yaş turizmüne yönelik algı ölçeğine ilişkin KMO ve Bartlett Küresellik Testi sonuçları Tablo 5'te verilmiştir.

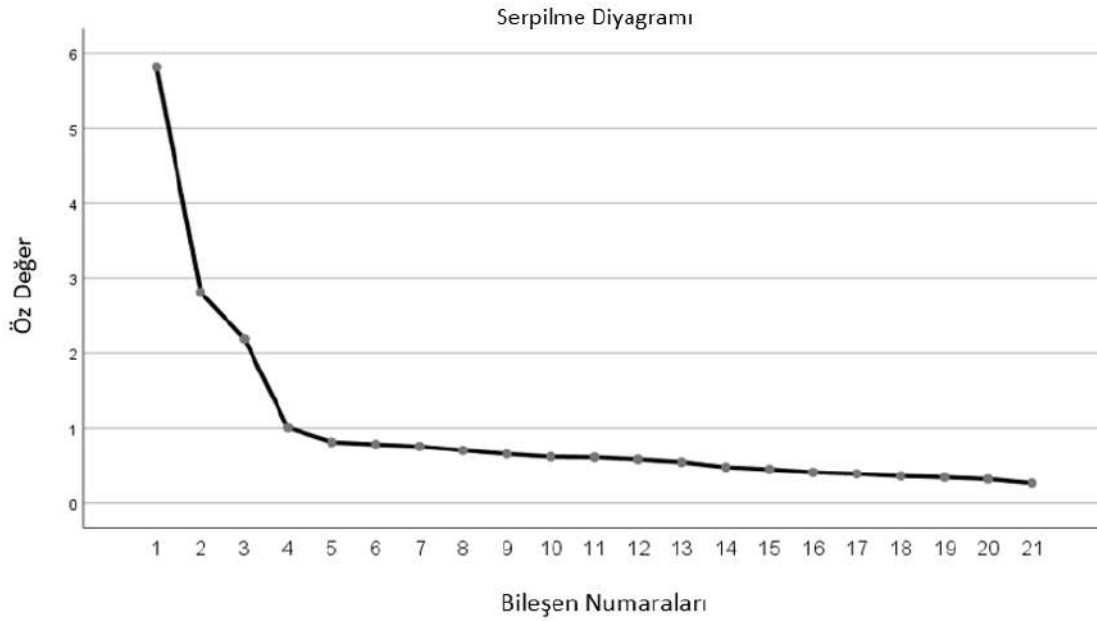
Tablo 5. Açıklayıcı faktör analizi

Faktörler	Faktör Yükleri	Öz Değer	Açıklanan Varyans (%)
1. Tercih Faktörü		5,819	17,812
Algı25	0,758		
Algı10	0,747		
Algı9	0,735		
Algı24	0,703		
Algı30	0,677		
Algı15	0,661		
Algı23	0,598		
2. Teşvik Faktörü		2,818	14,287
Algı4	0,764		
Algı3	0,666		
Algı8	0,648		
Algı2	0,626		
Algı6	0,597		
3. Tesis İmkânları Faktörü		2,195	12,202
Algı26	0,808		
Algı27	0,751		
Algı29	0,726		
Algı28	0,665		
4. Nitelik Faktörü		1,009	12,087
Algı17	0,756		
Algı19	0,752		
Algı18	0,647		
Algı7	0,540		
Algı21	0,520		
Toplam Açıklanan Varyans			56,387
KMO: 0,870		Bartlett Test: 2381,510	sd:210
		p: 0,000	

Tablo 5'e göre; üçüncü yaş turizmüne yönelik algı ölçeğinin KMO değerinin 0,60'nin üzerinde olduğu (0,870), Bartlett testi sonucunun ise anlamlı olduğu ($p=0,000$) tespit edilmiştir. KMO testindeki bu değer katılımcı sayısının yeterli olduğunun; Bartlett testindeki anlamlılık sonucu ise, ifadeler arasında korelasyon konusunda bir sıkıntı olmadığını göstergesidir (Kalaycı, 2008; Büyüköztürk, 2012).

Üçüncü yaş turizmüne yönelik algı ölçeği geliştirme çalışmasında analizlere 30 madde ile başlanmıştır. Analiz sırasında faktör yükünün minimum değeri ile ilgili literatürde farklı görüşlere rastlanmıştır. Büyüköztürk (2012)'e göre; faktör yükü için en yaygın kullanım 0,45 ve üzeridir. Bu çalışmada da minimum faktör yük değeri için 0,45 sınırı kullanılmıştır. Bu şartlarda yapılan faktör analizi neticesinde dağılımda birden fazla faktör altında yer alan, faktör ağırlığı 0,45'in altında bulunan veya herhangi bir faktöre dâhil olmayan 8 ifade ölçekten çıkarılmıştır. Faktör analizi dört boyut altında toplanan

21 ifade ile sonuçlanmıştır. Tablo 4'e göre faktörler altındaki madde yüklerinin 0,520 ile 0,808 arasında değiştiği görülmektedir.

Şekil 1. Serpilme diyagramı

Üçüncü yaş turizmüne yönelik algı ölçeği için yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda tercih, teşvik, tesis imkânları ve nitelik şeklinde isimlendirilen dört faktör elde edilmiştir. Ölçeğin özdeğer ve açıklanan varyans yüzdesi sonuçlarına göre tercih boyutunun özdeğerinin 5,819; teşvik boyutunun özdeğerinin 2,818; tesis imkânları boyutunun özdeğerinin 2,195 ve nitelik boyutunun özdeğerinin 1,009 olduğu görülmektedir. Araştırmada özdeğeri 1'den büyük madde gruplarının her biri ayrı bir faktör olarak alınmıştır. Ölçekte 7 maddeden oluşan tercih boyutunun açıklanan varyans oranı 17,812; 6 maddeden oluşan teşvik boyutunun açıklanan varyans oranı 14,287, 4 maddeden oluşan tesis imkânları boyutunun açıklanan varyans oranı 12,202 ve 5 maddeden oluşan nitelik boyutunun ise açıklanan varyans oranı 12,087'dir. Boyutların toplam varyansı açıklama oranı %56,384 olarak bulunmuştur. Toplam açıklanan varyans oranının %40-%60 arasında olması yeterli kabul edilmektedir (Karagöz, 2019). Açımlayıcı faktör analizi sonucunda oluşan boyutların içeriği şu şekildedir:

Tablo 6. Faktörlerin içeriği

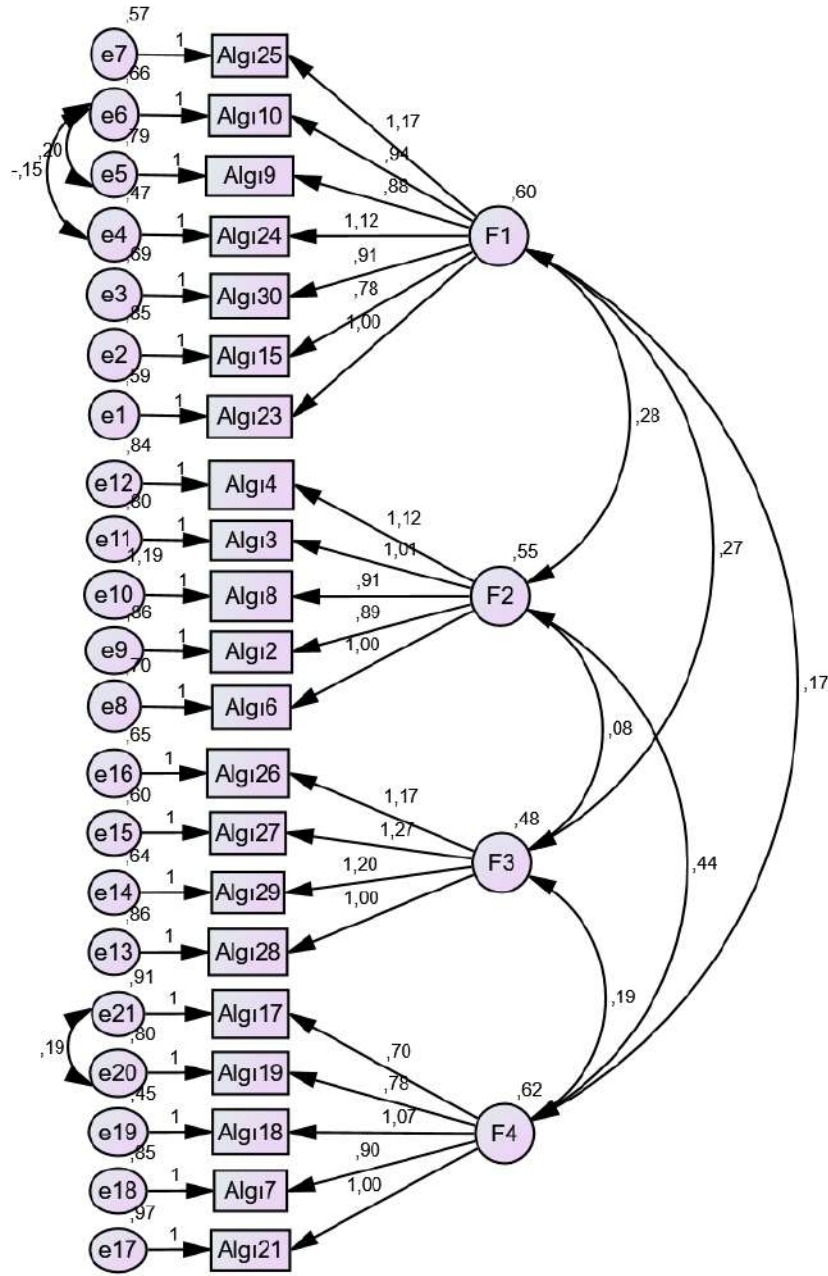
Faktör 1: Tercih
25. Gittiğim otellerde tekerlekli sandalyeler için uygulamalar (kaldırım rampaları, banyo, WC, vb.) olması önemlidir.
10. 65 yaş ve üzeri bireylerin seyahat etmesinin yaşam kalitesini artırdığını düşünüyorum.
9. 65 yaş ve üzeri bireylerin seyahat etmesinin ruh halini iyileştirdiğini ve canlılık verdiğini düşünüyorum.
24. Otellerin giriş, lobi, restoran, yüzme havuzu, asansör, vb. birimlerinde yaşlılar için düzenlemeler yapılması tercih sebebidir.
30. Tercih ettiğim tesiste çalışanların güler yüzlü olması ve benimle iletişime geçmeleri önemlidir

15. Termal kaynaklar ve kaplıcaların ileri yaş turizmi için yararlanması gereken ilk kaynak olduğunu düşünüyorum.
23. Tatile gittiğim konaklama işletmelerinde sağlık hizmeti verilmesi tercihim etkilemektedir.
Faktör 2: Teşvik
4. Üçüncü yaş turizminin gelişmesi için aktif yaşlanmanın tanıtılması gerektiğini düşünüyorum.
8. Emeklilerin eskiye göre daha çok seyahat ettiğini düşünüyorum.
3. Hükümetler tarafından "hareketli/aktif yaşlanma" desteklendikçe üçüncü yaş turizminin gelişeceğini düşünüyorum.
6. 65 yaş üstü turistlerin sayısı arttıkça otellerde medikal bakım hizmetleri ve özel yaşlı bakım hizmetleri artmaya başladığını düşünüyorum.
2. Üçüncü yaş turizminin gelişimi için yüksek teknolojiye sahip yaşlı bakım hizmeti veren otellerin sayısının artması gerektiğini düşünüyorum.
1. Dünyadaki artan yaşlı nüfusundan dolayı üçüncü yaş turizminin gelişeceğini düşünüyorum.
Faktör 3: Tesis İmkânları
26. Yağ oranı düşük, şekersiz ya da tatlandırıcı kullanılmıyş yiyecekler ile asitsiz ve doğal içecekler sunan tesisler tercih sebebidir.
27. Tatile gittiğim tesislerde sosyalleşebileceğim ve arkadaş edinebileceğim aktivitelerin yapılması önemlidir.
29. Tercih ettiğim tesiste ileri yaştakilerle sürekli ilgilenen bir tur operatörü/rehberinin olması önemlidir.
28. İleri yaş bireyler için planlanan gezi turlarını ve meşguliyet terapilerini yakından takip ederim.
Faktör 4: Nitelik
17. Sağlıklı yiyeceklere ulaşabilme imkânının yüksek olduğu ülke/şehirlerin daha çok üçüncü yaş turist çekeceğini düşünüyorum.
19. Eğitimli diyet uzmanları ve diyet yemekleri konusunda eğitim almış aşçıların yeterli sayıda olduğu ülke/şehirlerin daha çok üçüncü yaş turist çekeceğini düşünüyorum.
18. İleri yaştakilere yönelik bakım ve rehabilitasyon hizmetlerinin yeterli olduğu ülke/şehirlerin daha çok üçüncü yaş turist çekeceğini düşünüyorum.
7. Otellerde yaşlı bakımı konusunda sertifikalı personel sayısının artmaya başladığını düşünüyorum.
21. Sunulan ekonomik tatil seçeneklerinin üçüncü yaş turizminin gelişimi için önemli olduğunu düşünüyorum.

Üçüncü yaş turizmine yönelik algı ölçeğinin geliştirilmesi sürecinde açımlayıcı faktör analiziyle elde edilen dört faktörlü yapının sınanması amacıyla doğrulayıcı faktör analizi kullanılmıştır.

Doğrulayıcı Faktör Analizi

Doğrulayıcı faktör analizi gözlenen ve örtük tüm değişkenlerin birlikte test edilmesini ve sonucun eldeki verilerle ne derece uyumlu olduğunu ortaya konulmasını sağlamaktadır (Harrington, 2009). Üçüncü yaş turizmine yönelik algı ölçeğinin geliştirilmesi kapsamında ölçek ifadelerinin faktörlerle ilişkisini sınamak için Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) kullanılmış ve Şekil 2'de gösterilen sonuçlara ulaşılmıştır.

Şekil 2. Doğrulayıcı faktör analizi sonuçları

Bir modelin yapısal geçerliliğini sınamak amacıyla kullanılan uygunluk istatistikleri tasarlanan model ile gerçek durumun ne derece uyduğunu test etmektedir (Yaşlıoğlu, 2017). Tablo 7'de üçüncü yaş turizmüne yönelik algı ölçeğinin uygunluk istatistikleri sonucunda elde edilen değerler yer almaktadır.

Tablo 7. Uygunluk analizi sonuçları

Uyum İndeksleri	Mükemmel Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Araştırma Modeli
X ² /sd	$0 \leq \chi^2/sd \leq 2$	$2 \leq \chi^2/sd \leq 3$	1,994
AGFI	$0,90 \leq AGFI \leq 1,00$	$0,85 \leq AGFI \leq 0,90$	0,881
GFI	$0,95 \leq GFI \leq 1,00$	$0,90 \leq GFI \leq 0,95$	0,907
CFI	$0,95 \leq CFI \leq 1,00$	$0,90 \leq CFI \leq 0,95$	0,920
NNFI (TLI)	$0,95 \leq NNFI (TLI) \leq 1,00$	$0,90 \leq NNFI (TLI) \leq 0,95$	0,906
IFI	$0,95 \leq IFI \leq 1,00$	$0,90 \leq IFI \leq 0,95$	0,921
RMSEA	$0,00 \leq RMSEA \leq 0,05$	$0,05 \leq RMSEA \leq 0,08$	0,056
PNFI	$0,95 \leq PNFI \leq 1,00$	$0,50 \leq PNFI \leq 0,95$	0,731
PGFI	$0,95 \leq PGFI \leq 1,00$	$0,50 \leq PGFI \leq 0,95$	0,707
SRMR	$0,00 \leq SRMR \leq 0,05$	$0,05 \leq SRMR \leq 0,10$	0,065

Kaynak: Kline, 2011; Schermelleh-Engel ve Moosbrugger, 2003; Bentler, 1980; Marsh, vd., 2006; Browne ve Cudeck, 1993; Hu ve Bentler, 1999; Meyers vd., 2006

Uyum iyiliğinin raporlanma aşamasında hangi uyum iyiliği değerlerinin kullanılması gerektiği ile ilgili literatürde yer alan çok sayıda görüş olduğu tespit edilmiştir. En yaygın görüşe göre X²/df değeri, karşılaştırmalı indekslerden birisi (TLI, CFI, NFI, IFI vb.) RMSEA veya SRMR'nin yeterli olacağına bunlara GFI'nın da ilave edilebileceğini belirtmişlerdir (Jackson vd., 2009; Gürbüz, 2019). Üçüncü yaş turizmine yönelik algı ölçeğine ait uyum iyiliği değerlerine bakıldığında X²/df değeri mükemmel uyum gösterirken diğer uyum iyiliği değerleri kabul edilebilir aralıktadır.

Ölçek geliştirme sürecinde elde edilen faktörler arasındaki ilişkiyi ve yönünü açıklayabilmek için faktörler arası korelasyon testi sonucu Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8. Faktörler arası korelasyon

Faktörler	Tercih	Teşvik	Tesis İmkanları	Nitelik
Tercih	1			
Teşvik	0,479**	1		
Tesis İmkanları	0,509**	0,155**	1	
Nitelik	0,283**	0,745**	0,342**	1

Büyüköztürk (2008)'e göre; iki faktör arasındaki ilişki düzeyinin yönünü ve kuvvetini gösteren Pearson korelasyon katsayısının 0,70-1,00 arasında olması yüksek düzeyde; 0,30-0,69 arasında olması orta düzeyde; 0-0,29 arasında olması düşük düzeyde pozitif yönde bir ilişki olduğunu göstermektedir. Tablo 8'e göre; tercih faktörü ile teşvik ve tesis imkânları faktörü arasında orta düzeyde, tercih faktörü ile nitelik faktörü arasında düşük düzeyde, teşvik faktörü ile tesis imkânları faktörü arasında düşük düzeyde, teşvik faktörü ile nitelik faktörü arasında yüksek düzeyde, tesis imkânları ile nitelik faktörü arasında orta düzeyde pozitif yönlü ilişki olduğu görülmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Çalışmanın amacı, üçüncü yaş turizmine yönelik bir algı ölçeği geliştirmektir. Bu kapsamda ilk olarak konu ile ilgili literatür taraması yapılmış ve madde havuzu

oluşturulmuştur. Daha sonra uzman görüşü alınarak ifadeler şekillendirilmiştir. Türkiye’de yaşayan 65 yaş ve üzeri 314 kişiden çevrimiçi anket tekniği ile veriler elde edilmiştir. Veriler toplandıktan sonra öncelikle normallik analizi yapılarak verilerin normal dağılım gösterdiği tespit edilmiştir. Sonrasında veriler açımlayıcı faktör analizine tabi tutulmuş ve dört boyutlu bir yapı elde edilmiştir. Bu boyutlar tercih, teşvik, tesis imkanları ve nitelik olarak adlandırılmıştır. Ölçeğin KMO değeri 0,870 ve boyutların toplam varyansı açıklama oranı %56,387 olarak bulunmuştur. Açımlayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen yapının doğrulanması gözlenen ve örtük değişkenlerin uyum iyiliği indeks değerleri için doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda ortaya çıkan uyum iyiliği değerlerinin mükemmel ve kabul edilebilir aralıkta olduğu belirlenmiştir. Aynı zamanda geliştirilen ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik analizleri yapılmıştır. Geçerlilik için kapsam, yüzeysel, yapı ve yakınsak geçerliliğine bakılmıştır. Kapsam ve yüzeysel geçerlilik için taslak ölçeğin her bir maddesi uzmanlar tarafından değerlendirilmiş ve ölçme aracındaki soruların net bir şekilde incelenen konu ile ilgili bilgiye yönelik olduğuna dair uzman görüşü alınmıştır. Çalışmanın yapı geçerliği için KMO, Bartlett testi, AFA ve DFA yapılmıştır. Yakınsak geçerlilik için açıklanan ortalama varyans (AVE) ve birleşik güvenilirlik (CR) değerlerine bakılmıştır. Elde edilen değerler sonucunda ölçeğin kapsam, yüzeysel, yapı ve yakınsak geçerlilik şartlarını sağladığı görülmüştür. Üçüncü yaş turizmine yönelik algı ölçeğinin güvenilirliği için Cronbach Alfa katsayısı incelenmiş ve tercih boyutunun 0,856; teşvik boyutunun 0,751; tesis imkânları boyutunun 0,785 ve nitelik boyutunun da 0,765 güvenilirlik katsayısına sahip olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca ölçeğin tamamının Cronbach Alfa değeri 0,866’dir. Bu sonuçlar doğrultusunda geliştirilen ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğu söylenilebilir.

Çalışmanın en önemli kısıtları; pandemi, zaman ve maliyettir. Özellikle, pandeminin etkilerinin devam ettiği dönemde yüksek risk grubunda yer alan 65 yaş ve üzeri bireylerden yüz yüze veri toplama imkânı bulunamamıştır. Bu nedenle çevrimiçi anket tekniği kullanılarak veri toplanmaya çalışılmış ancak bu yaş grubunda yer alan kişilerin teknolojiyi aktif bir şekilde kullanma oranının düşük olması veri toplama sürecini oldukça zorlaştırmıştır. Bundan dolayı gelecekte yapılacak çalışmaların pandemi dışında bir dönemde yapılması önerilebilir. Aynı zamanda kısa bir zaman dilimi içerisinde yapılan bu çalışmanın daha uzun bir zaman dilimine yayılarak yapılması diğer bir öneri olarak söylenebilir. Ayrıca daha önce üçüncü yaş turizmine yönelik bir algı ölçeğinin geliştirilmemiş olmasından dolayı yapılan bu çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Albayrak, A. (2013). *Alternatif Turizm* (1. Baskı). Detay Yayıncılık.
- Albayrak, A. (2014). Üçüncü yaş turistlerinin otellere bağlı restoranlarında yiyecek ve içecekler ile ilgili karşılaştıkları sorunlar. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(31), 345-368. <https://doi.org/10.31795/baunsobed.664056>
- Arcı, F. (2019). Türkiye’de üçüncü yaş turizm potansiyeli ve kaynak kullanımı. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 24(42), 123-138. <https://doi.org/10.17295/ataunidcd.643419>
- Aydemir, B. ve Kılıç S. N. (2017). Dünya’da ve Türkiye’de üçüncü yaş turizmi, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1, Özel Sayı-3, 18-29.

- <http://www.yyusbedergisi.com/dergi/dunyada-ve-turkiyede-ucuncu-yas-turizmi2017122811128.pdf>
- Baynazoğlu, M. E. (2021). Üçüncü yaş turizmi, İçinde: Karaca, Ş. (Ed.) *Multidisipliner yaklaşımla sağlık turizmi*, 103-120. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Belirdi, B. (2020). *Üçüncü yaş turizminde seyahat motivasyonlarını ve eğilimlerini etkileyen faktörler: Yerli turistler üzerine bir araştırma*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bentler, P. M. (1980). Multivariate analysis with latent variables: Causal modeling. *Annual Review of Psychology*, 31, 419-456. <https://doi.org/10.1146/annurev.ps.31.020180.002223>
- Browne, M.W. ve Cudeck, R. (1993). Alternative ways of assessing model fit. İçinde: Bollen, K.A., ve Long, J.S. (Ed.), *Testing structural equation models*. 136-162. Beverly Hills, CA: Sage.
- Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Caner, Ö. C., Gözün G., Hilwah, A. ve Gökçe M. (2013). Yaşlı dostu şehirler: Kavramsal çerçeve ve örneklerle değerlendirmeler, http://www.geriatri.org.tr/pdf/Yasli_Dostu_Sehirler_Baski11_11_2013.pdf. Erişim tarihi: 5 Ekim 2021.
- Cengiz, F. (2012). *Üçüncü yaş turistlere yönelik turistik ürün analizi: Alanya uygulaması*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Cengiz, F., ve Kantarcı, K. (2013). Üçüncü yaş turistlere yönelik turistik ürün önem-performans analizi. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 5(2), 29-35. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/201709>
- Ceylan, U. (2018). Üçüncü Yaş Turistlerin Termal Konaklama İşletmelerinden Beklentileri Üzerine Bir Araştırma. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(4). <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/639164>
- Çavuşgil Köse, B. (2015). *Turizm perspektifinde deneyimsel pazarlamanın davranışsal niyetler ve tatmin üzerindeki etkisi: Üçüncü yaş grubu turistler üzerinde bir araştırma*. (Yayınlanmamış Doktora tezi) Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Çetinkaya, T. ve Zengin, B. (2009). Türkiye’de ileri yaş bakım turizmi ve Almanya örneği. *VII. Geleneksel Turizm Paneli* (28 Nisan 2009, ss.172-180), Sakarya.
- Ercan, İ. ve Kan, İ. (2004). Ölçeklerde Güvenirlik ve Geçerlik. *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*. 30(3):211-16. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/420425>
- European commission enterprise and industry directorate-general. (2014). *Europe, the best destination for seniors” “Facilitating cooperation mechanisms to increase senior tourists’ travels, within Europe and from third countries, in the low and medium seasons. Draft Report*. Brussels, Belgium. <http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/5977> Erişim Tarihi: 24.12.2016.
- Gu, D., Zhu, H., Brown, T., Hoenig, H. ve Zeng, Y. (2016). Tourism experiences and self-rated health among older adults in China, *Journal of Aging and Health*, 28 (4): 675-703. <https://doi.org/10.1177/0898264315609906>
- Güneş Şan, E. ve Alyat, N. (2021). 3-6 Yaş Çocuklar İçin Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği-Ebeveyn Formunun geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 12(2):132-139. https://jag.journalagent.com/phd/pdfs/PHD-70037-RESEARCH_ARTICLE-GUNES_SAN.pdf
- Gürbüz,S. (2019). *Amos ile Yapısal Eşitlik Modellemesi: Temel İlkeler ve Uygulamalı Analizler*. 1. baskı. Seçkin Yayıncılık.
- Harrington D. (2009). *Assessing Confirmatory Factor Analysis Model Fit and Model Revision. Confirmatory Factor Analysis*. Birinci Baskı. Oxford University Press.

- Hu, L. ve Bentler, P.M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling*, 6(1), 1-55. <https://doi.org/10.1080/10705519909540118>
- Huber, D. (2019). A life course perspective to understanding senior tourism patterns and preferences, *International Journal of Tourism Research*, 2, 1-16. <https://doi.org/10.1002/jtr.2268>
- Huber, D., Milne, S., ve Hyde, K. F. (2018). Constraints and facilitators for senior tourism. *Tourism management perspectives*, 27, 55-67. <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2018.04.003>
- Hwang, J. ve Lee, J., (2019) Antecedents and consequences of brand prestige of package tour in the senior tourism industry, *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 24(7), 679-695. <https://doi.org/10.1080/10941665.2019.1623274>
- Jang, S. S., Bai, B., Hu, C. ve Wu, C. (2009). Affect, travel motivation, and travel intention: A senior market, *Journal of Hospitality ve Tourism Research*, 33 (1): 51-73. <https://doi.org/10.1177/1096348008329666>
- Kalaycı, Ş. (2008). *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, 3. Baskı. Asil Yayın Dağıtım.
- Karakoç, F. Y., ve Dönmez, L. (2014). Ölçek geliştirme çalışmalarında temel ilkeler. *Tıp Eğitimi Dünyası*, 13(40), 39-49. <https://doi.org/10.25282/ted.228738>
- Kılıçlar, A., ve Şenol, F. A. (2019). Üçüncü yaş turistlerin seyahat motivasyonu ile seyahat memnuniyeti arasındaki ilişki. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 7 (4), 3249-3261. <https://doi.org/10.21325/jotags.2019.526>
- Kılıçlar, A., Aysen, E., ve Küçükergin, F. (2017). Demografik değişimlerin turizm türleri üzerindeki belirleyici etkisi: Üçüncü yaş turizmi. *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, (2), 80-100.
- Kline, R. B. (2011). *Principles and practice of structural equation modeling*. The Guilford Press.
- Lieux, E. M., Weaver, P. A., ve McCleary, K. W. (1994). Lodging preferences of the senior tourism market. *Annals of Tourism Research*, 21(4), 712-728. [https://doi.org/10.1016/0160-7383\(94\)90079-5](https://doi.org/10.1016/0160-7383(94)90079-5).
- Marsh, H.W., Hau, K.T., Artelt, C., Baumert, J. ve Peschar, J.L. (2006). OECD's brief self-report measure of educational psychology's most useful affective constructs: Cross-cultural, psychometric comparisons across 25 countries. *International Journal of Testing*, 6(4), 311-360. https://doi.org/10.1207/s15327574ijt0604_1
- Meyers, L. S., Gamst, G. ve Guarino, A. J. (2006). *Applied Multivariate Research: Design and Interpretation*. Sage.
- McGuire F.A., Boyd R.K. ve Tedrick R.E. (2004). *Leisure and Aging: Ulysses Living in Later Life*, 3. Baskı. Illinois.
- Nikitina, O., ve Vorontsova, G. (2015). Aging population and tourism: socially determined model of consumer behavior in the "senior tourism" segment. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 214, 845-851. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.11.736>
- Özdamar, K. (2013). *Eğitim, sağlık ve davranış bilimlerinde ölçek ve test geliştirme yapısal eşitlik modellemesi*. Nisan Kitapevi.
- Özkan, A. (2014). *Bir modern işletme yaklaşımı olarak dünya sağlık ve üçüncü yaş turizmi işletmelerinde müşteri tatmininin rolü: Bolu Karacasu örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Türk Hava Kurumu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Patterson, I., ve Balderas, A. (2020). Continuing and emerging trends of senior tourism: A review of the literature. *Journal of Population Ageing*, 13(3), 385-399. <https://doi.org/10.1007/s12062-018-9228-4>
- Pestana, M. H., Sánchez, A. V., ve Moutinho, L. (2019). The network science approach in determining the intellectual structure, emerging trends and future research

- opportunities—An application to senior tourism research. *Tourism Management Perspectives*, 31, 370-382. <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2019.07.006>
- Puscasu, V. (2017). Silver tourism as a possible factor for regional development. A case study in the south-east region of Romania. *Revista de turism-studii si cercetari in turism*, (24). <http://revistadeturism.ro/rdt/article/view/390/255>
- Rodrigues, H., ve Brochado, A. (2021). *Going for Silver-Senior Consumers' Reviews of Medical Tourism*. IGI Global.
- Schermelleh-Engel, K. ve Moosbrugger, H. (2003). Evaluating the fit of structural equation models: Tests of significance and descriptive goodness-of-fit measures. *Methods of Psychological Research Online*, 8(2), 23-74. https://www.stats.ox.ac.uk/~snijders/mpr_Schermelleh.pdf
- Sert, A. N. (2019). Üçüncü yaş yerli turistlerin seyahat kısıtları ve motivasyonları üzerine bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (42), 200-211. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1725146>
- Sertkaya Doğan, Ö. ve Bostan, H. (2019). Türkiye'nin demografik dönüşümü ve nüfus projeksiyonlarına göre fırsatlar. *Doğu Coğrafya Dergisi*. 24(41), 61-90. <https://doi.org/10.17295/ataunidcd.535018>
- Taloş, A. M., Lequeux-Dincă, A. I., Preda, M., Surugiu, C., Mareci, A., ve Vijulie, I. (2021). Silver tourism and recreational activities as possible factors to support active ageing and the resilience of the tourism sector. *J. Settl. Spat. Plan*, 8, 29-48. <https://doi.org/10.24193/JSSPSI.2021.8.04>
- TÜİK. (2018). *Nüfus projeksiyonları, 2018-2080*. Erişim Adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Nufus-Projeksiyonlari-2018-2080-30567>. Erişim Tarihi: 05.03.2022.
- TUSİAD. (2019). *Turizmde dönüşüm senaryoları raporu*. <https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/10504-ttyd-tusiad-turizmde-donusum-senaryolari-raporu>. Erişim Tarihi: 25.01.2021.
- Türkiye Kültür Portalı. (2018). *Sağlık Turizmi Antalya*. Erişim Adresi: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/antalya/TurizmAktiviteleri/saglik-turizmi888120>, Erişim Tarihi: 19/04/2021.
- Ulu, O. (2021). *Kastamonu ilinin üçüncü yaş turizmi potansiyelinin tespiti ve değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, Dünya Mirası Listesi (2021). <https://unesco.org.tr/Pages/125/122/UNESCO-D%C3%BCnya-Miras%C4%B1-Listesi> Erişim Tarihi: 19/04/2021.
- Yıldız, E. (2021). Yaşlı dostu kentler ve covid-19 sürecinde yerel yönetim faaliyetleri. *International Marmara Social Sciences Congress*, 62.
- Zsarnoczky, M. (2016). Innovation challenges of the silver economy. *Vadyba Journal of Management*, 28(1), 105-109. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=408983>

Ek: Madde Havuzu

- 1.Dünyadaki artan yaşlı nüfusundan dolayı üçüncü yaş turizminin gelişeceğini düşünüyorum.
- 2.Üçüncü yaş turizminin gelişimi için yüksek teknolojiye sahip yaşlı bakım hizmeti veren otellerin sayısının artması gerektiğini düşünüyorum.
- 3.Hükümetler tarafından "hareketli/aktif yaşlanma" desteklendikçe üçüncü yaş turizminin gelişeceğini düşünüyorum.
- 4.Üçüncü yaş turizminin gelişmesi için aktif yaşlanmanın tanıtılması gerektiğini düşünüyorum.

- 5.Uzaktan sağlık kontrollerinin yapılabileceği teknolojilerin kullanımının artmasının üçüncü yaş turizminin potansiyeli için önemli olduğunu düşünüyorum.
- 6.65 yaş üstü turistlerin sayısı arttıkça otellerde medikal bakım hizmetleri ve özel yaşlı bakım hizmetleri artmaya başladığını düşünüyorum.
- 7.Otellerde yaşlı bakımı konusunda sertifikalı personellerin olduğunu düşünüyorum.
- 8.Emeklilerin eskiye göre daha çok seyahat ettiğini düşünüyorum.
- 9.65 yaş ve üzeri bireylerin seyahat etmesinin ruh halini iyileştirdiğini ve canlılık verdiğini düşünüyorum.
- 10.65 yaş ve üzeri bireylerin seyahat etmesinin yaşam kalitesini artırdığını düşünüyorum.
- 11.Kültürel bakımdan zengin ülke/şehirlerin daha çok üçüncü yaş turist çekeceğini düşünüyorum.
- 12.İklim yapısının iyi olduğu ülke/şehirlerin daha çok üçüncü yaş turist çekeceğini düşünüyorum.
- 13.Coğrafi konumu itibariyle havayolu ile ulaşımın kolay olduğu ülke/şehirlerin daha çok üçüncü yaş turist çekeceğini düşünüyorum.
- 14.Sağlık hizmetleri konusunda isim yapmış ülke/şehirlerin daha çok üçüncü yaş turist çekeceğini düşünüyorum.
- 15.Termal kaynaklar ve kaplıcaların ileri yaş turizmi için yararlanılması gereken ilk kaynak olduğunu düşünüyorum.
- 16.Bir ülkenin (şehrin) termal kaynaklar yönünden zengin olmasının üçüncü yaş turistler için tercih sebebi olduğunu düşünüyorum.
17. Sağlıklı yiyeceklere ulaşılma imkânının yüksek olduğu ülke/şehirlerin daha çok üçüncü yaş turist çekeceğini düşünüyorum.
18. İleri yaştakilere yönelik bakım ve rehabilitasyon hizmetleri yeterli olduğu ülke/şehirlerin daha çok üçüncü yaş turist çekeceğini düşünüyorum.
- 19.Eğitilmiş diyet uzmanları ve diyet yemekleri konusunda eğitim almış aşçılar yeterli sayıda olduğunu ülke/şehirlerin daha çok üçüncü yaş turist çekeceğini düşünüyorum.
- 20.İleri yaş dostu şehirlerin fazla olduğu ülke/şehirlerin daha çok üçüncü yaş turist çekeceğini düşünüyorum.
- 21.Ekonomik bakımdan her kesime hitap eden tatil seçeneklerinin varlığının üçüncü yaş turizminin gelişimi için önemli olduğunu düşünüyorum.
- 22.Üçüncü yaş turistlerini yönlendirecek danışma merkezlerinin az olmaması veya hiç olmamasının üçüncü yaş turizminin gelişimini olumsuz etkilediğini düşünüyorum.
- 23.Tatile gittiğim konaklama işletmelerinde sağlık hizmeti verilmesi tercihim etkilemektedir.
- 24.Otellerin giriş, lobi, restoran, yüzme havuzu, asansör, vb. birimlerinde yaşlılar için düzenlemeler yapılması tercih sebebidir.
- 25.Gittiğim otellerde tekerlekli sandalyeler için uygulamalar (kaldırım rampaları, banyo, WC, vb.) olması önemlidir.
- 26.Yağ oranı düşük, şekerli ya da tatlandırıcı kullanılmıyş yiyecekler ile asitsiz ve doğal içecekler sunan tesisler tercih sebebidir.
- 27.Tatile gittiğim tesislerde sosyalleşebileceğim ve arkadaş edinebileceğim aktivitelerin yapılması önemlidir.
- 28.İleri yaş bireyler için gezi turlarını ve meşguliyet terapilerini yakından takip ederim.
- 29.Tercih ettiğim tesiste ileri yaştakilerle sürekli ilgilenen bir tur operatörü/rehberinin olması önemlidir.
- 30.Tercih ettiğim tesiste çalışanların güler yüzlü olması ve benimle iletişime geçmeleri önemlidir.